

1 PSANÍ ODBORNÉHO TEXTU

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V této kapitole Vám vysvětlíme rozdíl mezi esejí a akademickým textem, zásady vypracovávání seminárních a dalších studentských prací. Ukážeme si, jaké formulace nejsou pro odborný text vhodné, a řekneme si, jak vyhledat odbornou literaturu. Na základě příkladů si zvolíte téma své seminární práce.

CÍLE KAPITOLY

napsat vědecký text, samostatně vyhledat literaturu, provést rešerše a udělat poznámky (excerpt), zpracovat několika odborných textů (*sekundární literatura*), jasně strukturovat a prezentovat myšlenky, logicky argumentovat, porovnávat, vyvodit závěry a objektivně kritizovat

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Seminární práce, esej, objektivita, odborný jazyk, mind map, mozkové hemisféry, sekundární a primární literatura, rešerše, poznámkový aparát

Psát odborný text (esej, seminární práci) je něco jiného než psát literární esej. Odborný text musí plnit přesně dané formální náležitosti.¹ Na konci studia budete psát závěrečnou bakalářskou práci o rozsahu 25 až 40 stran. Na tento úkol se budete během studia připravovat psaním esejí, ročníkových prací apod. Jejich vypracováním máte prokázat, že ovládáte dovednost psaní vědecké práce, neočekává se však, že přinesete nějaký nový vědecký poznatek, to bude Vaši úkolem až v závěrečné práci.

Příkladem seminární práce je např.

¹ Viz <https://www.slu.cz/file/cul/26d53de1-b1dd-48ab-9cd9-8c4dd3b89b01> [14. 4. 2019]

- Interpretace literárního textu
- Analýza jazykovědného textu
- Popis historického vývoje
- Sběr empirického materiálu (výsledků vědeckých výzkumů) a jeho analýza, hodnocení
- Představení aktuální stavu vědeckého výzkumu
- Vytvoření a ověření vyučovací hodiny atd.

Při psaní seminární práce máte prokázat

- schopnost samostatně vyhledat literaturu, provést rešerše a udělat poznámky (excerpt)
- zapracování několika odborných textů (*sekundární literatura*), při kterých prokážete dovednost citovat, parafrázovat, porovnat, komentovat a použít je pro svoji další práci
- schopnost vysvětlit výzkumné otázky, doložit hypotézy, analyzovat a interpretovat, jasně strukturovat a prezentovat myšlenky, logiky argumentovat, porovnávat, vyvodit závěry a objektivně kritizovat
- dovednost napsat vědecký text

Akademický text se liší dle oborů, jazyků i typů vysoké školy, proto zde nastíníme základní zásady psaní vědecké práce. Tyto zásady podléhají vývoji, tzn., že se v průběhu času mění.

Hlavní zásadou je snaha o *objektivitu*. Proto se doporučuje vyhýbat se tvarům „já“. Přesto se v novějších teoretických pracích stále častěji obrát „já“ objevuje, především v souvislosti s kvalitativními výzkumy. Přesto se snažte místo těchto tvarů používat např. pasivum, nebo „zmiňováno“, „ukázalo se“, „z toho vyplývá“, „je třeba podotknout“,... A tvary „já“ použijte pouze, jedná-li se o Váš vlastní názor. Nenahrazujte neosobní formulace jako „autor/ka tvrdí“.

1.1 Rešerše

Když si stanovíte téma seminární a promyslíte zhruba její obsah, je nutné najít potřebnou literaturu. Struktura práce se během čtení literatury často mění, to je zcela běžné.

Literaturu rozdělujeme na sekundární a primární. Obecná sekundární literatura jsou úvody, příručky, odborné slovníky, kde můžete najít základní odborné pojmy a odkazy na další literaturu. Aktuální sekundární literaturu najdete v (online) odborných časopisech. Dále postupujeme podle „principu sněhové koule“. Tzn., že si vezmeme nejdříve titul, který vyšel v posledních letech, díky kterému získáte nejnovější informace. V něm jsou shrnuty výsledky předchozích výzkumů a poznatků.

V knihovnách ještě najdete kartotéky, ale jsou již zastaralé a vyhledávání v nich není jednoduché, proto byly nahrazeny online-katalogy. K nim máte přístup v knihovně nebo přes internet i doma. Tento katalog obsahuje veškeré tituly, které má knihovna k dispozici, včetně závěrečných prací, nenajdete v něm ale časopisy. Knihovny dále nabízí meziknihovní výpůjční služby.

Knihovna Slezské univerzity v Opavě

Knížní fond tvoří odborná literatura z oborů zastoupených na Slezské univerzitě v Opavě. Vyhledávání ve fondu knihovny umožňuje online katalog Carmen. Ve fondu knihovny se nachází knihy, odborné časopisy, audiokazety, videokazety, CD a závěrečné práce.

Knihovna také poskytuje zprostředkování přístupu k prestižním elektronickým informačním zdrojům (databáze, elektronické knihy a časopisy). Nově je v provozu repozitář závěrečných kvalifikačních prací a digitální knihovna obsahující 130 monografií z fondu Univerzitní knihovny SU.

Pracovníci knihovny poskytují, kromě výpůjční služby, také meziknihovní výpůjční službu (MVS), mezinárodní meziknihovní výpůjční službu (MMVS), rešeršní služby, informační a bibliografické služby.²

Internet

Na internetu je k dispozici velké množství dat a informací, je dobrou pomůckou pro rešerši přes vyhledávače (např. google), metavyhledávače³, které hledají ve více vyhledávacích nástrojích, nemají ale databáze, katalogy a data. Dále můžeme vyhledávat v databankách filmů, citátů, literatury, gramatiky atd. Internet je dobrým pomocníkem, ale nesmíte pracovat pouze s internetovými zdroji, to by nebyla seriózní vědecká práce.

1.2 Poznámkový aparát

Důležité je si výpisky z literatury a kopie přehledně archivovat na kartotéčních lístcích nebo na dokumentu v počítači. Je nutné si citace i výpisky označit, abyste i později věděli, ze kterého zdroje jste výpisek získali, tedy kdo je autor, název díla a stránka.

Pro tyto potřeby byly vytvořeny softwarové programy iAnnotate-it nebo Mendeley.

KONTROLNÍ OTÁZKA

Vyberte si vhodné téma, připravte si na základě doporučení z kapitoly v rozsahu osm až deset stran. Během rešerše literatury si přehledně dělejte poznámky ve formě kartotéčních lístků, dokumentu nebo některého ze softwarových programů. Vložte do portfolioa.

SHRNUTÍ KAPITOLY

² <https://www.slu.cz/slu/cz/univerzitniknihovna> [14. 4. 2019]

³ https://cs.wikipedia.org/wiki/Metavyhled%C3%A1vac%C3%AD_syst%C3%A9m#MetaCrawler [14. 4. 2019]

V této kapitole jsme si objasnili, že odborný text má jinou strukturu a píše podle jiných pravidel, než literární text. Pravidla psaní akademického textu jsou daná, přesto dochází k drobným změnám, které však musí být odůvodnitelné. V každém případě musí pisatel zachovat co největší objektivitu a to se projeví i na formulacích. Při psaní akademického textu a pisatel potvrdit, že umí pracovat s odbornou literaturou, srovnávat a vyvozovat vlnitováním závěry.

2 CITOVÁNÍ

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Kapitola Vás seznámí s etickými a právními zásadami citování v odborném textu. Naučíte se používat citace a parafráze, uvádět použitou literaturu podle české právní normy.

CÍLE KAPITOLY

Správně citovat v odborném textu, využít citaci kratšího i delšího textu a parafrázi, prokázat znalost rozdílu mezi citací a parafrází, správně seřadit použitou literaturu.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Citace, citační norma, plagiát, plagiátorství, klonování, kopírování, spojování textů, Vancouverský a Harvardský styl, poznámky pod čarou

Během studia na vysoké škole budete často psát odborné texty. „*Smyslem jakéhokoliv odborného textu je práce s literaturou a konfrontace myšlenek jiných autorů s vlastními.* (Krčál, Teplíková 2014, 19)“ Takže na jedné straně se od Vás neočekává, že vždy objevíte něco zcela nového, ale na druhé straně má každý text, tedy i ten Váš, „[...] *přinášet nějaký nový pohled na vybrané téma* (Krčál, Teplíková 2014, 19).“ Nelze tedy ani pouze přejímat něčí text, ani pouze napsat odbornou práci bez toho, že byste se zabývali tím, co bylo k dané problematice již napsáno. Takže při psaní jakéhokoliv odborného textu musíte pracovat s odbornou literaturou ke zvolenému tématu, shrnout, co jste se dozvěděli a okomentovat. Proto jsou nedílnou součástí odborného textu *bibliografická citace*. Citace má své etické aspekty, ale také je dána autorským zákonem. Nedodržení zásad je považováno za krádež myšlenek autora a jeho know how. „*Publikační a citační etika je soubor pravidel, které by měl autor dodržovat při psaní odborného textu a při práci s literaturou* (Krčál, Teplíková 2014, 11).“

Uvádět původní zdroj je nutné i z důvodu možného zpětného dohledání pramenu a srovnání uvedených myšlenek, odkazuje čtenáře na další literaturu a jejich uvedením dokládáte svoji znalost tématu.

Existuje velké množství citačních stylů, tedy předpisů, jak odkazovat na použitý zdroj, tedy jak citovat. Liší se podle země, oboru, ale i časopisy a nakladatelství. Tyto styly vychází ze tří

způsobů propojení textů a použitého zdroje. Jsou to Harvardský styl, číselné odkazy a poznámky pod čarou. U všech způsobů však platí zásada, že podle použité citace musí být zdroj dohledatelný a musí být použit v celé práci jednotně. V České republice byl v roce 2000 vydán Autorský zákon⁴. Autorský zákon paragraf 31 *Citace* upravuje užití autorských děl: „Pro potřeby recenze, kritiky, vědecké či odborné tvorby lze využít výňatky, ale též drobná celá díla a to za předpokladu, že uvedeme autora, název a další informace, které jsou důležité pro vyhledání původního díla (Krčál, Teplíková 2014, 11).“

Citovat může jen natolik, aby rozsah citace byl odůvodnitelný, odpovídal situaci a nebyl v rozporu s etikou a autorským zákonem. Na jedné straně je nutné citovat všechny zdroje, ale na druhé straně je proti zásadám neuvádět v seznamu literatury tituly, které jsme v textu nepoužili. Protizákonné je především vytvářet plagiáty, tedy uvádět za své myšlenky, které patří někomu jinému.

Plagiátorství se rozšířilo především v poslední době díky internetu a má mnoho podob. Od klonování, přes kopírování celých pasáží až po drobné změny. Proto byla vytvořena celá řada nástrojů, které je pomáhají odhalovat. Jsou to např. Thesis.cz (MU) – porovnání diplomových prací, Turnitin WriteCheck (zahraniční), ale i Google. (Krčál, Teplíková 2014, 13)

2.1 Druhy plagiátorství

Největším prohřeškem proto zásadám citování je *klonování*, což je doslovné zkopírování celého dokumentu, třeba z internetu, diplomové práce z jiné univerzity, z databáze seminárních prací, ale i vypracování práce na zakázku, jelikož i to není původní práce předkladatele, autorem je ten, kdo ji vypracoval. Stejně závažné jako klonování, a asi nejčastější je *kopírování*, ať je vědomé či nevědomé. Také *drobné změny* v části převzatého textu, kde se udělají drobné úpravy, jako změna formulace, využití synonym, změna slovosledu nebo změna pořadí vět, jsou plagiátem.

Dalším, závažným prohřeškem je použití jen jednoho zdroje, čímž autorem neproazuje dostatečnou dovednost práce s odbornou literaturou. Taková práce obvykle obsahuje necitované citace či parafráze. Také *spojování textů* (mashups), tedy kompilát několika zdrojů je nepřipustné, stejně jako necitování v textu, tzn., že dílo je uvedeno jen v seznamu literatury, ne v textu.

Méně závažné druhy plagiátů jsou citáty bez uvozovek. Pokud je uveden zdroj, ale chybí uvozovky, není jasné, kde citát začíná a končí.

⁴ 121/2000 Sb. Zákon o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů

2.2 Druhy citací

Pokud považujeme pro svoji práci za nutné použít myšlenky někoho jiného, můžeme to udělat formou *citace* nebo *parafráze*.

„Citát je doslovné převzetí textu, tzn., text přepíšeme v takové podobě, v jaké byl v původním dokumentu. Pokud chceme citát zkrátit tím, že vypustíme část výroku, pak se vynechaný text nahrazuje třemi tečkami. Každý citát musí být dán do uvozovek a zvýrazněn kurzívou, čímž jej odlišujeme od vlastního textu a je vždy jasné, kde cizí výrok začíná a kde končí (Krčál, Teplíková 2014, 29).“

Je-li citát krátký, pak jej vkládáme do své věty nebo do textu. Je-li delší, dáváme jej do samostatného odstavce, který odsadíme a obvykle použijeme menší písmo. Za citátem je vždy nutné uvést přesný odkaz na zdroj, tedy autora, rok vydání a stránku, na které citát v citovaném textu uveden.

Na rozdíl od citace není *parafráze* doslovné použití vybraného textu, ale přepsání původního textu vlastními slovy, a vložení do textu. Parafrázi nezvýrazňujeme kurzívou ani uvozovkami, na konci parafrázovaného textu uvedeme stejně jako u citace odkaz a zdroj, ale neudáváme stránku.

Součástí citace jsou odkazy na zdroje uvedené na konci dokumentu v seznamu použité literatury. V soupisu literatury uvádíme všechny tituly, které jsme použili, tj. základní informace nutné k dohledání dokumentu, jako je autor, název, vydavatelské údaje, rok, dostupnost, tedy bibliografickou citaci.

2.3 Citační styly

Jak už bylo řečeno, neexistuje jediný styl, který by se používal ve všech oborech, všech zemích, ve všech publikacích, ale existuje několik tisíc citačních stylů. *„Citační styly nám říkají, jak mají vypadat citace v textu a v soupisu literatury. Definují údaje, které se musí v citaci objevit a v jaké podobě, jak jsou odděleny interpunkcí a také jejich pořadí (Krčál, Teplíková 2014, 30).“*

2.3.1 HARVARDSKÝ SYSTÉM

Jak již bylo uvedeno, uvádí se při použití Harvardského systému zdroj přímo v textu, za citátem nebo parafrází takto: (autor, rok, strany), u elektronických jen (autor, rok).

Např.

„Eine Lehrbuchaufgabe wird in der tschechischen Fremdsprachendidaktik als eine Aufgabenstellung mit einer didaktischen Intention gefasst (Průcha, 1998, s. 268; Nikl, 1997, s. 5).“

Za citátem nebo parafrází uvedeme kulatou závorku a do ní příjmení prvního autora, rok, popř. stranu. Strana není povinným údajem u parafráze, jen u citace. Není-li dokument číslován, např. u elektronických dokumentů, vypouští se, pokud číslován je, uvést se musí

Např.

(Nálepová, 2015, s. 216-218) nebo (Nálepová, 2008)

Pokud je autorem instituce, odborně korporace, uvádí se tato. Neuvádí se, pokud je shodná s vydavatelem.

Např.

Ústav cizích jazyků 2015

Slezská univerzita, 2015

Pokud neznáme autora, uvádíme do kulatých závorek několik prvních slov z názvu, který se potom nepíše kurzívou.

Např.

[Principy sazby] 2007, s. 345

Publikovala-li jedna osoba v jednom roce více článků, použijeme u roku indexy

Nálepová, 2008b

Odkazujeme-li na více zdrojů:

Nálepová, 2008; Kotůlková 2015.

Odkaz dáváme kdekoli ve větě, je-li na konci, potom před tečkou „xxxxxx“ (Nálepová, 2008).

Při použití harvardského systému se oproti ČSN mění citace v seznamu literatury, rok se dává za autora:

NÁLEPOVÁ, Jana. 2008 xxx

Tento systém je jednoduchý a přehledný, podporují jej také citační manažery ve Wordu.

2.3.2 VANCOUVERSKÝ STYL

Používá číslování zdrojů. V seznamu literatury očíslováme jednotlivé tituly a jejich čísla potom používáme v textu. Nevýhodou je nutnost listování, pokud se chceme podívat, z jakého

zdroje citát pochází. Do textu se vloží číslo položky ze seznamu literatury a stránka, např. (15, s. 41).

CITACE V SOUPISU LITERATURY

V knihách, monografiích či sbornících najdeme potřebné informace na titulním listu nebo na jeho rubu, či v tiráži. U článků jsou buď u textu nebo na obálce či v tiráži na první nebo poslední dvoustraně.

U elektronických dokumentů většinou chybí potřebné údaje. Autor buď není vůbec uveden, nebo je v textu. Někdy bývá autorem instituce, potom jsou shodné s vydavatelem. Místo a vydavatel lze někdy dohledat pod Kontakt nebo v copyrightu. Proto je povinná povinnost uvést URL adresu a datum citování. (Krčál, Teplíková 2014, 43).

2.4 Základní prvky

Povinnými prvky jsou především autoři, editoři (vydavatelé). Pokud je autorů prvního ve formátu PŘÍJMENÍ, Jméno, další Jméno, PŘÍJMENÍ, před posledním spojka a. Je-li autorem korporace nebo instituce, udává se název s velkým písmenem, je-li shodná s vydavatelem, vynechává se. (Krčál, Teplíková 2014, 44)

Název

Je povinný, včetně podnázvu (za dvojtečkou), zapisujeme kurzívou, ale ne název článku nebo příspěvku. (Krčál, Teplíková 2014, 45)

Nosič

Uvádíme jen u elektronických, je-li zdroj z internetu, napíšeme [online], jinak [CD-ROM], [mapa], [elektronická konference].

(Krčál, Teplíková 2014, 45)

Vydání

První vydání neuvádíme, další včetně druhu, např. 2. rozš. vyd. Slova vydání nebo edition se zkracuje: vyd., ed. aktual.

Místo

Je-li více, uvádí se jen první nebo zvýrazněné.

(Krčál, Teplíková 2014, 48)

Vydavatel

Bez obchodního označení (s.r.o., GmbH, a synové), můžeme zkrátit.

Počet stran

Je nepovinný, ale usnadňuje orientaci, uvádí se u článku, má-li více druhů tak např. 123 s., XXX nebo s. 123-125.

Obrázky, fotografie

Fotce přidělíme číslo, např. Obr. 1 a doplníme popisek nebo vysvětlivky. Za soupis literatury umístíme soupis obrázků.

Uvádíme autora, název přebíráme z titulku nebo popis [nebo vymyslíme], dostupnost a datum [ikona RSS]. In: Pixbay.com [online]. 11. prosince 2015 11:50:22 [cit. 2015-12-11] Dostupné z <http://pixbay.com/static> Fotografie byla pořízena v Linci v Rakousku.

Webová stránka

Absolventi. *Název webu* [nosič]. Místo: Vydavatel, c1998-2015 [cit. 2015-12-11] Dostupné z xxxx

Blog

NÁLEPOVÁ, Jana. *Název článku*. In: NÁLEPOVÁ, Jana. *Název webu* [online]. Datum vydání [cit. 2015-12-11] Dostupné z xxxx

Video

NÁLEPOVÁ, Jana. *Výuka němčiny* [online]. In: *Vimeo* [online]. Datum vydání [cit. 2015-12-11] Dostupné z <http://vimeo.com/xxxxx>. Zveřejněno na kanálu uživatele KISK.

Prezentace

Podobně jako u videa také prezentace na Slideshare, Prezi nebo Slid.es

NÁLEPOVÁ, Jana. *Výuka němčiny* [online]. In: *Prezi* [online]. Datum vydání [cit. 2015-12-11] Dostupné z <http://vimeo.com/xxxxx>. Zveřejněno na kanálu uživatele.

2.5 Pomůcky při citování

Dobrou pomocí jsou generátory citací, např. Citace.com, nebo i citační manažery, které citaci vygenerují, ale také uloží „[...]a kromě toho nabízejí i externí nástroje pro práci s citacemi např. ve Wordu přímo při psaní textu (Křčál, 2014 s. 77).“ Na naší univerzitě se používá Citace Pro⁵ je to sice komerční produkt, ale po přihlášení do systému jej můžete použít na stránkách knihovny, když si vyhledáte odpovídající titul.

⁵ www.citacepro.com [14. 4. 2019]

KONTROLNÍ OTÁZKA

Doplňte svoji seminární práci seznamem literatury, kterou zpracujete podle ČSN.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Vysvětlili jsme si, proč je v odborném textu nutné citovat, co je plagiát a jaké jsou jeho druhy proto, abyste si při psaní akademických prací byly vědomi etických a právních zásad a dodržovali je. Je důležité si uvědomit, že i psaný text je majetkem, a sice toho, kdo jej napsal, a že každý prohřešek proti zásadám může být trestán. Za plagiátorství hrozí nejen vyloučení ze studia, ale i právní sankce spojené i s peněžním trestem.
